

Peşin hükümler değişecek

ALİM KAHRAMAN

Romanları kadar hatırat eserleriyle de edebiyatımıza katkı sunan Halit Ziya'nın eserleri Prof. Dr. Abdullah Uçman tarafından yayına hazırlandı. Hatıratlar sayesinde Halit Ziya'nın İslâm ve Türklük düşmanı Avrupa'ya karşı duruşunu ve toplumun dini değerlerine yabancı kalmadığını göreceğimizi belirten Uçman, anlatıların peşin hükümleri değiştirecek mahiyette olduğunu söylüyor.

Türk roman tarihinin öncü isimlerinden Halit Ziya'nın "Kırk Yıl" ile "Saray ve Ötesi" adlı anı türündeki eserlerinde 93 Harbi, II. Meşrutiyet'in ilânı, 31 Mart Vak'ası, II. Abdülhamid, Sultan Reşad ve İttihatçılar dönemi hakkında bilgiler yer alıyor. Eserleri yayına hazırlayan Prof. Dr. Abdullah Uçman ile araştırmacı yazar Alim Kahraman Halit Ziya üzerine bir konuşma gerçekleştirdi.

■ Halit Ziya Türk edebiyatının en çok sözü edilen isimlerinden biri; Türk edebiyat tarihi bakımından tuttuğu yer hakkında neler söylersiniz?

Halit Ziya, Türk edebiyat tarihinde, daha doğrusu Türk roman tarihinde önemli bir yere sahiptir. Biliyorsunuz roman, bizde geleneği olmayan bir türdür. 1860'lı yıllarda tercümelemlerle başlayan bu türde ait ilk telif örnekleri 1870'ten sonra Şemsettin Sami, Ahmet Midhat Efendi, Nâmik Kemal, Recâizâde Ekrem, Mızancı Murad, Samipaşazâde Sezai ve Fatma Aliye Hanım gibi isimler verir. Bu süreç içinde Halit Ziya'nın 1898'de *Mâi ve Sıyah*'ı, 1901'de de *Aşk-ı Memnû*'yu yayımlamasıyla, hem teknik hem anlatım tarzı bakımından Türk romanı Batılı anlamda belli bir seviyeye ulaşır. Tanpınar'ın "Bizde Halit Ziya'ya kadar romancı dehasıyla doğmuş kimse yoktur!" demesi, bu bağlamda ele alınmalıdır. Halit Ziya'dan sonra Türk romanı belli bir seviyeye ulaşmış olarak Mehmet Rauf, Yakup Kadri, Halide Edip, Reşat Nuri, Memduh Şevket, Peyami Safa, **Sabahattin Ali** ve Tanpınar'la devam ederek Kemal Tahir'lere, Tarık Buğra'lara, Oğuz Atay'lara ve Orhan Pamuk'lara ulaşır.

USLUBU HEMEN FARK EDİLİR

■ Romancı, hikâyeci Halit Ziya yanında bir de hatıra yazarı Halit Ziya var. Bu konuda fikriniz nedir?

Halit Ziya hikâye ve roman yazarı olmanın yanı sıra Türk edebiyatına bir de *Kırk Yıl*, *Saray ve Ötesi* ile *Bir Acı Hikâye* adlarıyla üç hatıra kitabı bırakmıştır. *Kırk Yıl*, Halit Ziya'nın İzmir ve İstanbul'da geçen çocukluk ve gençlik yıllarından başlayarak bütün ayrıntılarıyla hayatının kırk yılını anlattığı hatıralarından meydana gelir. Burada onun okul hayatıyla iş hayatı, aile çevresiyle arkadaş ve dost

çevresi, küçük yaştan itibaren edebiyata olan ilgisi ve edebiyat dünyasına girişle hayata atıldığı II. Abdülhamid devrinde bizzat şahit olduğu devrin bütün önemli olayları hakkında ilk elden bilgiler yer alır. *Bir Acı Hikâye* ise, acıların içine gömen bedbaht ve talihsiz bir baba olan Halit Ziya'nın, Tiran elçisi iken intihar eden oğlu Vedat'ın hayat hikâyesini anlattığı hatıralarından meydana gelir.

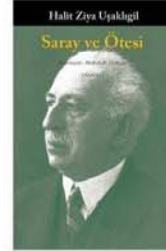
■ *Kırk Yıl*'dan sonra *Saray ve Ötesi*'ni de yayıma hazırladınız. Kitabın yayına hazırlık çalışmalarında bilgi verir misiniz?

2016'da Halit Ziya'nın eserleriyle ilgili telif meselesi ortadan kalkınca çeşitli yayınevleri onun başta *Mâi ve Sıyah*, *Aşk-ı Memnû* ve *Kırk Hayatlar* romanlarını yayımladı. Bu sırada **Yapı Kredi Yayınları** da bana *Kırk Yıl*'ı notlayarak hazırlamamı teklif etti. Ben de eserde geçen birtakım isimler ve olaylar hakkında kısa açıklamalar ve bir takdim yazısıyla birlikte kitabı yayıma hazırladım; **kitap** 2017 yılı sonunda basıldı. *Kırk Yıl*'da anlatılanlar, 31 Mart Vak'ası, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelip isyanı bastırması, Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ve Sultan Reşad'ın tahta geçirmesiyle sona ermektedir. O sırada Reji İdaresi'nde çalışan Halit Ziya, İttihatçılar tarafından, yeni padişahın oturduğu Dolmabahçe Sarayı'na Mâbeyn başkâtibi olarak tayin edilir. İşte *Saray ve Ötesi*, Halit Ziya'nın, *Kırk Yıl*'ın devamı mahiyetinde, 1909 yılından başlayarak buradaki görevinden ayrıldığı 1912 yılına kadar olan üç yıllık hatıralarından meydana gelmektedir. Dolayısıyla *Kırk Yıl*'dan sonra, aynı şekilde gerekli birtakım notlar ve açıklamalarla 2018 yılı içinde bunu da yayıma hazırladım ve **kitap** geçtiğimiz ay **Yapı Kredi Yayınları** arasında basıldı.

MEHMET ÂKİF'İ HATIRLATTI

■ *Saray ve Ötesi*'nin, bir hatıra kitabı olarak temel özelliklerinden söz edebilir misiniz?

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu **kitapta** anlatılanlar, öteden beri biraz da Servet-i Fünun

...
Saray ve Ötesi
Halit Ziya Uşaklıgil
Yapı Kredi Yayınları
2019
432 sayfa

...
Kırk Yıl
Halit Ziya Uşaklıgil
Yapı Kredi Yayınları
2017
576 sayfa

topluluğu arasında yer almasından dolayı, Halit Ziya hakkındaki peşin hükümleri değiştirecek mahiyette olduğunu ifade etmek isterim. Meselâ göreve başladığı yıl Sultan Reşad'la birlikte bir Ramazan günü Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Şerif ziyareti sırasında duyduğu dini vech ve hissiyatını dile getirdiği 53. bölüm; Sultan Reşad'ın o meşhur Rumeli seyahati dolayısıyla Selânik'te göz hapsindeki Sultan II. Abdülhamid'i padişah adına ziyareti sırasındaki duygularını ifade ettiği kısım; zaman zaman: "Cenâb-ı Hak Rezzâk-ı âlemdir!", "Ben, çok mütevekkil, inâyet-i Rabbaniyeye mütekit bir adamım!" demesi; **başka biri yerde ise Kur'an-ı Kerim**'i "cihanın hiçbir lisasında, hiçbir edebiyatında misline tesadüf mümkün olmayan bir ilham menba" olarak nitelemesi, Halit Ziya'nın toplumumuzun dini değerlerine hiç de yabancı kalmadığını gösteren son derece önemli hususlardır. Bunlardan başka bir de Balkan Savaşı dolayısıyla Türkiye'nin haklı davasını bir kısım Avrupalı politikacı ve aydınlarla anlatmak üzere gittiği Paris'ten büyük bir hayal kırıklığı ile geri dönerken samimi düşüncelerini dile getirdiği eserin 92. bölümünde Halit Ziya'yı İslâm ve Türklük düşmanı Avrupa'ya karşı tam anlamıyla bir milliyetçi hüviyetinde görüyoruz. Halit Ziya'nın, özellikle bu bölümde dile getirdiği görüşleri bana, Mehmed Âkif'in Milli Mücadele yıllarında emperyalist emeller peşindeki Avrupa hakkında Anadolu'da cami kürsülerinde verdiği vaazlarda söylediklerini hatırlattığını ifade etmek isterim.

■ Halit Ziya devrin olaylarına nasıl bakıyor?

Sultan Reşad'ın tahtta oturduğu 1909-1918 yılları, artık ömrünü tamamlamak üzere olan imparatorluğun en buhranlı yıllarıdır ve herhangi bir siyasi tecrübesi bulunmayan padişahın bunların üstesinden gelmesi de mümkün değildir. Bu dokuz yıl içinde neler yaşanmaz ki... *Sadâ-yı Millet* gazetesini başyazarı Ahmed Samim'in Bahçekapı'da güpegündüz katledilmesi, Arnavutluk isyanı, Trablusgarb'ın İtalya tarafından işgali, İttihatçılara karşı Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın ortaya çıkışı, Sopalı Seçimler, Halâşkâr Zabitân hareketi, Balkan Savaşı, Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgali, Bâbüâli Baskını, Sadrazam ve Harbiye Nâzırı Mahmut Şevket Paşa'nın Çarşıkapı'da katli, hemen arkasından idamları ve sürgünler; "Üçlü İttifak" ve I. Dünya Savaşı... Mondros Mütarekesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nun mukadder âkibeti...

Halit Ziya, İttihatçılar tarafından Sultan Reşad'ın Mâbeyn başkâtibi olarak bu göreve getirilir ama burada anlattığı olaylara onların gözüyle bakmaz; şahsi kanaatlerini dile getirmekten, zaman zaman kendince yanlış gördüğü bazı konuları eleştirmekten de çekinmez. Dolayısıyla, *Kırk Yıl* gibi *Saray ve Ötesi*'nin de, Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde yaşanan hazin olayları öğrenmek isteyenlere âdetâ bir roman gibi ibret ve zevkle okunacak bir eser olduğunu belirtmek istiyorum.

Abdullah Uçman